

Pretiuu prenumeratiunei
pentru partile Austriei si
Ungariei: pe 1. anu 4 fl.
pe 1/2 anu 2 fl. v. a.
pentru alte tieri pretiuu
indoitu.

SPERANTIA.

Fóia literaria-bisericésca.

Banii de prenumeratiune
si corespundintiele sunt
de a se adresá franco
catra Redactiunea „Spe-
rantiei“, la Aradu, strat'a
Capelei, Nr. 26.

Organulu societatei de lectura a teologiloru romani din Aradu.

Fóia acést'a sub auspiciile superioritatei scolastice ese de dóne ori la luna, anume la 1. si 15. a fiescocardia luni, sub redactiunea colegiala a teologiloru: *Custante Gurbanu, Ioanu Besanu, Iustinianu Cernetiu si Georgiu Morariu.*

Cu numerulu acést'a incepemu semestrulu alu doile din anulu curinte. — Rugamu pre OO. dd. cari anca nu si-au renoitu abonamintele, se binevoiésca a nu intardiá cu tramiterea loru, ca se ne potemu orientá cu speditur'a.

Reforme in clerulu nostru.

Sub acestu titlu publica d. Cato in nrulu 54 alu Albinei unu articlu, prin care arata, cá clerulu in pusetiunea lui de adi are lipsa de reforme, ca cu timpulu se póta scapá de perplesitatea, in carea au devenitu preotii papistasi, si pentru ca pe viitorime baremu se póta corespunde recerintieloru.

Ca unulu, carele me semtiu atinsu prin acelu art. vinu de a-mi face nesece observari la elu, cu scopulu de a mai adauge la ponderositatea reformeloru si in specie de a reflectá la unele asertiuni ale dlui Cato, ce mi se paru cá sunt pre esagerate, cum e d. es. insultarea clerului romanu cu lene, fanaticismu si moda, cari si-iau originea din institutele clericali, in carii vede dsa merulu reului, pentru cá — dupa dsa aici tenerimea si adi se maltratéza cu secaturi, de cari in viétia nu are nici unu folosu.

Nu sciu, lenea de unde o atribue clerului romanu, cáci dsa purcede din punctu de vedere natiunalu: déca observámu ici colé cate o esceptiune intru implinirea detorintieloru natiunali-cetatiensesci in clerulu nostru: protii romani in genere, sunt energiosi, intru desvoltarea activitatii pe acestu terenu, ce si dovedescu la tóta ocasiunea binevenita, si nu se póte arató, ca in cutareva causa natiunala, preotimea romana se formeze fractiune separata de cea a civililoru romani inteliginti, ma in cele mai multe locuri ea singura figuréza ca conducátoria a poporului spre binele comunu, ce e mai multu, si despre aceea ne

pótemu convinge, cá adese ea singura manifestéza dorintia opiniunei publice, candu adeca cea mai mare parte a poporului séu intrég'a comuna e sedusa de cei ce sunt de alte pareri: preotulu documentéza caracteru solidu natiunalu. Preotimea romana a cutareiva provincie, in causele natiunali procede de comunu in solidaritate cu barbatii inteliginti natiunali, din statulu civilu ce ii-are in giurulu ei. Si unde este esemplulu, ca preotimea romana se-si fi denegatu sueursulu, ce i fa cerutu barbatii de incredere natiunali? Ma fia-mi permis a observá cáci in timpulu mai próspetu preotimea esceléza, panacandu unii inteliginti civili din diferite motive se arata nepasetori de interesele poporului nostru, precum se pote vedé si din art. aparutu in „Federatiune“ dela unu fost notariu in Nr. 69. Acést'a conduita, clerulu natiunalu credu, cá nici in viitoriu nu si-o va stramutá.

Reu este dar' informatu d. Cato despre activitatea preotimei romane, ca adeca nu ar desvoltá energia intru implinirea detorintieloru sale natiunali. Din parte-mi vedu indiferentismulu preotiloru romani mai multu in detorintiele preotiesci de catu in cele cetatiensesci.

Fanatismulu, credu cá lu ia d. Cato in intielesu de fanatisare, pentrucá preotii nostri se tienu de *popandosa*, séu *pentru cá citescu shijb'a marchui Vasilie cu carea vindeca pre cei nebuni si hipocondrosi*. Ei facu acést'a in calitate de *rugatori*, dupa cerintiele disciplinare si dupa modalitatile preserise in rugatiuneriu: póte cá se va vedé in ele ceva ce asémena la unu modus vivendi, dar preste totu socotitu, abatendu-me dala folosulu sanitariu, ce l'aru poté produce, me marginescu la impregiurarea, cá aceste rugatiuni, si preste totu asiedimenturile secularie besericesci — de-si cineva ar vedé intr'ensele o orbire órecare — nu se potu straformá, abuna-

óra cum se face cu politic'a, ei reformele besericesci trebuie se se faca si se fia aprobate de intrég'a beserica prin sínódele ei, respective prin legislatiunea besericesca: se pledámú dar mai cu séma pentru aceste deocamdata, acolo vomú vedé cum se va alege brandi'a din zeru. — Déca amú primí reformele numai ca singuratici, usioru s'ar poté escá o schisma in beserica, ce credu, cá nici dlui Cato nu-i va vení la socotéla.

E de miratu cá se obtrude in grunadii clerului si mod'a, ca adeca *preotulu romanu de unu timpú in cóce nu se ocupa cu economi'a, pentru cá e preotu de moda, si de aci i-vine seraci'a*. Acést'a asertiune a dlui Cato se póte asemená unuí'a votu separatu, care dintr'o corporatiune numai in unu membru si-afía partimitoriu. — Esperinti'a continua ni documenta chiaru, cá preotulu este *agricultoru in fapta*, va se dica cu sudorea fetei sale si-castiga nemidilocitu pana de tóte dílele, atát'a cata nu i-este de ajunsu ca se-si natrésca famili'a propria dupa recerintie; si de aci e mai vertosu cá preotulu devine auneori in neplacut'a pusetiune da a se tengú de oficiu, sentiendu povarele, ce i-jacu pe umeri, cari inse nu sunt cumulate din *lene*, altele sunt aci cauzele seraciei. — de aci e si aceea, cá *multu putienú cate odata affi si in jurnalele nóstre cate unu articlu in favórea lorú*.

Éra dintre tóte scaderile clerului, cate la insiradsa, stá mai departe de adeveru invinuirea, ce o face instituteloru clericali prin afirmatiunea, cá *tenerimea si adí se maltratéza cu secutare, de cari in viétia nu are nici unu folosu*. Acést'a nu dovedesece nici mai multa nici mai pácienu de catu ca d. autoriu alu art. de sub intrebare, nu are informatiuni esacte daspre cele, ce se tractéza in institutele clericali. Cu ce felu de secaturi s'ar maltratá óre tenerimea in institutele clericali, de cari in viétia se nu aiba nici unu folosu, din partemi nu le cumoseu defelu, de si me bucuru pentru cá facu parte in unulu din aceste institute. Tratarea o vedu de umana, necum se o numeseu de maltratate; sciintiele cate se propunu in ele, sunt neincungiuratu de lipsa pentru preotime, de-si unele din ele nu se cuprindu in registrulu proiectatu de dlu Cato. Recunoseu, cá pe langa aceste s'ar dorí si mai multe dupa asteptarea publicului, dar tóte cate ni le propune d. Cato de o camdata nu le vedu de acceptibile; anume medicin'a e o sciintia, carea insisi mediciloru li dá de lucru, pentrucá nu o pricepu din destulu, desi intrunu cursu de 5 ani se pregatescu la ea. Clericiloru cu atatu mai vertosu ar fi mai grea.

— Ori ce felu de sciintia nefundamentalá produce semidocli, sciinti'a superflua te imbéta a buna óre ca beaturele spirituóse. Apoi se ne ferésca Ddiu de atari medici. Mai bine fara de ei. — *Legislativ'a statulu in nesu cu cea besericesca* e de dorita pentru preotimea din motivele, ce si d. Cato ni le spune. Cu acést'a inse, nu dicu ca se se pretinde dela preotu a fi si iuristu, dar nici aceea ca se se tiena mortisiu de popandosia; studieze mai nainte de tóte acele, ce lui i-sunt neincungiuraveru de lipsa pentru ca se fia preotu bunu in intielesulu strictu alu euventului, ca se-si insusiésca calitatile, prin cari se póta respandí invetiatura esacta intre poporu, ca se potemu fi *toti crestini buni*, si omeni de omenia: cá Dómné! multi sunt renegatii si in beserica.

A pretinde dela preotu se fia universalu, e pentru timpulu modernu ceva pre multu, cu aceste inse nu dicu se nu fia multilateralu.

Aceste mi-arú fi fostu reflexiunile la unele pasagie din art. dlui Cato: art. in sine inse dimpreuna cu totu romanulu binesentitoriu, lu partinescu din tóta virtutea, celu putienu intentiunea dlui autoriu ca un'a ce tientesece la regenerarea clerului, pentru cá vedu pre bine, cá clerulu in starea lui de adí nu póte sustá indelungatu timpú, deci are lipsa de reforme: si dreptaceea in catu rationalminte le vedemu de realisabile, se staruimu pentru introducerea lorú, cáci altecum vomú dá posteritatií cause de a ne invinovati cu nepasare, ma toema cu neprecepere. —

Dupa parerea mea modesta si nepreocupata vedu posibilitatea vindecarii reului in stérpirea lui din radecina, carea numai intru atát'a se póte dóra cauta in institutele clericali, in catu aici se intempla educatiunea surescintiei preotiesci, despre ce inse poíu asigurá pre totu insulu, cá intre impregiurarile de fatia, modulu educatiunei este potrivit si corespundiatoriu, si ca se vorbescu despre alu nostru din Aradu, aici numai atata póte fi smintél'a, cá suntemu fórté multi si suntemu compusi din diferite eleminte, dar acést'a compusetiune mista sé póte privi totodata ca eflusulu starei enorme a clerului din privinti'a dotarei, si credu cá pe viitorime nu vomú avé ansa de a ne plange, credu acést'a cu atát'u mai vertosu cáci dupa cele observate si pana acuma, deducu — cá pe anulu viitoriu la primirea clericiloru se va luá in consideratiune o cinosura, prin carea si in asta privintia se va satisface recerintieloru si vedu, cá si pana acumu s'au facutu nescari despusetiuni pentru redicarea instituteloru clericali. —

Merulu reului acestuia eu lu atribuescu acelei impregiurari, că beseric'a noastră perdiendu-si in trecutu autonomi'a, a devenitu in mani profane, care ii-au selintitu aministratiunea si ii-au violatu organismulu; din care cauza apoi in toate trebele besericesci, scolare si fundatiunali a intratu si s'a inradecinat reulu, care s'a latitu totu mai tare pana adi, fora ca se fi avutu poteri indestulitorie, pentru de a lu opri in cursulu seu. — De abé dela recastigarea mitropoliei si autonomiei besericesci in timpulu mai prospetu, ni strabatu unele radie de sperantia pentru unu viitoriu mai ferice besericescu. Organismulu reu, numai prin unu organismu bunu se póte vindecá. éra cunoscutulu statutu organicu alu besericeii romane ortodose, votatu in congresulu dela Sabiiu din anulu trecut, contine totu atatea reforme salutarie si redicali in toate agendele besericesci, scolare si fundatiunali, cari singure numai potu se castige indestulirea credintiosiloru besericeii noastre. Dreptaceea, in beserica numai observarea statutulu organicu si respective sinodalitatea besericesca póte aduce reforme radicali si salutarie. Reforme dar, inse radicali!

Unu clericu.

La cestiunea scóleloru noastre poporali confesiunali.

I.

P. Nu de putiene ori s'a ventilatu acésta cestiune de mare importantia prin diferite diuarie natiunali, si prin cei mai emininti barbati de specialitate s'au desfasiuratu diverse opinii despre modulu celu mai eficace privitoriu la *regenerarea si prosperarea scóleloru noastre poporali*, cari sunt unic'a si cea mai folositoria base a unei natiuni, si pre care base se pune fundamentulu celu mai tare si mai securu alu viitorulu, gloriei si eternitatii natiunali.

Invetiamentulu la toate popórele civilisatiunei, devenite la cunoscentia de sine si cunoscatórie de chiamarea loru santa, totdeun'a au ocupatu si ocupa cu deosebire in presinte — fora de nici o indoéla loculu principalu in cestiunile cele mai vitali ale poporulu.

Este unu adevéru necontestabile, că invetiamentulu ca o flacara ardinte si nestangatória, ce revérsa lumin'a si cultur'a intielesuale si mora'e, au produsu natiuniloru progresive cele mai puternice si nesguduitórie garantii pentru esistinti'a loru natiunale, asecurandu-li fundamentulu permaninte spre unu viitoriu mai ferice. —

Ponderositatea recunoscuta a necesitatii acesteia

basata pe adevéru si esperintie, a prochiamatu de atatea ori pre barbati nostri de capacitate si specialitate a-si incercá toate poterile morali si materiali spre ajungerea scopulu maretiu: ca si poporulu nostru cufundatu in nesciintia si superstitiune — prin scólele sale bine organizate si disciplinate, apoi cu deosebire prin infiintierea instituteloru mai nalte, se revina la aceea trépta a culturei, carea a posiediut'o odinióra strabunii nostri, si carea intr'adeveru ni compete si nóa.

Nu este nici o indoéla de a nu recunósce inveterat'a situatiune a invetiamentulu publicu in seclulu presinte, care este si debue se fia neaperatu alu progresulu civilisatiunei; fora de care numele de natiune e o litera mórtá, e o base derimatória, ceea ce s'a aprobatu deja la alte popóre, cari odinióra erau fórté putienu considerate, dar prin regenerarea principiiloru salutarie si-au eluptatu o pusetiune splendida, si de atunci invetiandu cu neobosintia si, desváltandu cultur'a spirituale, astadi le vedemu escelandu intre cele mai culte popóre ale Europei civilisate. —

Se nu mergemu mai departe, ei se aruncámu o privire la compatriotii nostri magiari si nemti, cari — dupa proportiunea numerica — sunt cu multu mai putieni de catu noi in provinciile noastre.

Densii pretotindene in sate si orasie au redicatu scóle, de-si in mare parte prin medilócele statulu, — in care s'a invetiatu poporulu, s'a perfectiunatu in sciintie, arte si maestríi prin institutele mai nalte, care progresu precum statulu, asia si natiunei loru, a seceratu o recompensare binemeritata.

Dovéda mai viua nu ni trebue din aintea ochiloru de câtu numerós'a loru inteligintia in toate ramurile sciintifice, de industrie, meserii ect. sporiulu si infflorirea loru pe terenulu negotietoriiloru si alu comerciulu, cari sunt basea cea mai potinte alu progresulu materiale.

Pre ei ii-vedemu reprezentati in toate ramurile vietiei publice, ei preponderéza in diregatorii, ei sunt cu sutele reprezentati in legislatiunea tieréi, in manile loru este materialismulu, industri'a si comerciulu, ma in mare parte si agricultur'a. — prin urmare ei strainii sunt domnii pusetiunei

Asia este; căci precum densii se mandrescu de o sórte favorabile, precandu ei sunt provediuti cu totu felulu de institute, gimnasie, seminarie, asociatiuni, reuniuni, bance de comérciu si industria, cu unu cuventu, precandu densii rivalisáza cu popórele din

esternitate, si din di ce merge facu pasi gigantici catra progresu; atunci cu dorere trebuie se recunoscem, si constatam: că sörtea poporului nostru e decadiuta. invetiamentulu poporalu cu totulu stagnéza. la noi nu se face nemica. poporulu totu ni se immultiesce, cresce fora invetiatura, este molipsitu de indiferentismulu celu mai condamnabile. fora de a i-se dá ocasiune spre regenerare si indrumare de a precepe scumpetatea culturei, desvoltarea intielesuale a artei si industriei precum si in cele ce privescu agricultur'a si economi'a dupa recerintiele timpului modernu, si asie sermanulu nostru poporu lipsitu de tóte aceste, se vede molipsitu de seracia si se lupta cu neajunsurile ca cu valurile marii!

Cui se póte óre atribui acésta pusetiune trista a poporului nostru? ar fi o nemodestia ba chiaru o nedreptate din partea nóstra, si ar însemná a ni dá insine atestatu de paupertate, déca n'amu pregetá a dechiará in fati'a lumii: cumcá caus'a acestui reu seculariu o pórtá careva dintre noi, căci pedecile si alungarile, stagnarea invetiamentului publicu la poporulu nostru romanu se reduce din sorgintele loru si reminiscintiele tristului trecut!

Nu me semtiu destulu de capace nici competente a face o revista generale asupra invetiamentului de categorie mai nalte si a desvoltarei intelectuale preste totu; acést'a este o tema de o ponderositate cu multu mai mare si delicata de catu se o potiu eu desfasiurá, prin urmare lasandu-o barbatiloru mai competinti, cu ocasiunea acést'a me marginescu numai in specialu a face unele desfasiurári privitórie la cestiunea scóloru nóstre poporali elementari, căci aceste sunt bazea invetiamentului mai naltu, adeva a studiiloru gimnasiali, seminariali, clericali etc.

Situatiunea scóloru nóstre poporali este pre bine cunoscuta, precum si organismulu internu si esternu a acelora: se póte dice, că mai deplorabile pusetiune nu esiste nicairi: avem destule dovedi din viéti'a practica, si speru că n'eu lipsa ca se mai memorámu scadiemintele generali si detrimentulu esperiatu deja.

Guvernulu a recunoscutu si constatat de ani scaderile invetiamentului publicu, si de cate ori s'a facutu transactiune in sistemulu guvernialu, totu de atate ori s'au fostu indegetatu reforme in privinti'a invetiamentului si respective a scóloru poporali. — se intielege — pentru că tóte guvernele trebuie se aiba in vedere cestiunea acést'a vitale, fiindcá scól'a este crescatori'a de cetatieni buni, ea este tari'a sta-

tului, intoema ca cum o semtinu si noi că numai scólele ni sunt base edificiului natiunalu, numai prin scóla ni-potemu educá fii adevirati binesentitori si devoti causei natiunali.

De aceea guvernulu manecandu din punctu de vedere alu educatiunei folositórie si mai fructivere, — a si stabilitu prin legea adusa in legislatiunea tieriei, si santiunatu de Maiestatea Sa — un'a instructiune publica pentru tóte scólele elementarie poporali, fora deschilinire de natiunalitate ori confesiune.

Acésta lege respective instructiune publica este deja cunoscuta celoru ce au cetitu si au luat notitia despre despusetiunile rigoróse si catagorice din aceea-si.

Cine a studiat'o bine, si a luat bine in séma despusetiunile rigoróse ale acestei legi, sum convinsu că va fi petrusu la tienti'a si intentiunea guvernului respective a statului, de a preface catu numai e cu potintia scólele nostre poporale de caracteru confesionalu — in scóle comunali de statu pendinte!

Este detorinti'a fiesce-carui cetatiénu a respectá si a se supuna solemniter legiloru croite de representatiunea tieriei, si santiunate de Rege si nu e permisu nimanui a violá legea: căci tóta legea este basata pe principie salutarie si fericitórie pentru popóre.

Se vedemu dara, déca legea instructiunei publice, despre care e vorb'a este fericitória si salutaria pentru noi romanii si in specie pentru scólele nostre confesionalu.

Legea pentru instructiunea publica nu ni restringe de feliu dreptulu de a sustiené noi insine scólele nóstre cu caracteru confesionalu; ci dupa despusetiunile continute intr'ens'a, ni se garantéza *concurintia libera* asia, in catu fia-care proprietariu séu fundatoriu de scóle póte remané domnu peste tóte scólele sale, si nimene nu are dreptu e se amestecá in administratiunea acelor scóle de sine statatórie si ne-dependinte. Dupa principiulu acést'a, statulu administréza pe ale sale, beseric'a séu ierarchi'a pe ale sale, precum si privatii pe ale loru, toti ca patroni ai scóloru loru, conforme categoriei si caracterului ce lu pórtá. Dreptu urmare că acesti'a apoi au si dreptulu de a denumi séu alege pre invetiatorii sei precum li obvine, si detorinti'a, a-i provedé cu lefe din medilocelle loru proprie.

Catu e pentru sistem'a invetiamentului si inspectiunea scóloru; aceea si-a rezervat'o guvernulu, respective statulu, căci este detorinti'a sa de a scéi ce si cum se propune in scóle si ce disciplina esiste acolo.

Dar precatu la scólele nóstre poporali a fostu demultu de doritu suprem'a inspectiune a statului: precatu principiulu acest'a — in parerea mea — este fórté salutaru, atunci candu acestu principiu a si devenitu lege si cu deosebire atunci candu dispusetiunile acestei legi au valóre, si cu privire la scolele nóstre confesiunali, ni garantéza totodata si nóa mana de ajutoriu in privinti'a inspectiunei si a delaturarei scdiaminteloru si dificultatiloru, deobligandu in asemenea modu ca si pentru scólele comunali — pre organele politice pentru intrevenirea si sucursulu loru in partea scóleloru nóstre confesiunali: pre atunci numai unic'a si esential'a ingrigire ce o avemu este, conditiunea contienuta in Art. XXXVIII. §. 27 carea tinde invederatu a ne face absolutu cu nepotintia efeptuirea acelor'a, prinurmare atragerea in potestatea statului a tuturoru scóleloru si institutiuniloru si a ni pregati de timpuriu nulificarea limbei si literaturai nationali.

Éca pentruce trebue se ne ingrigimu de timpuriu, de a dispune pentru sórtea scóleloru nóstre ca se li pestramu caractrul confesionalu precum tocma cita'ta lege ni permite si nu ni-lu restringe de felu; dar se nisumu din tóte poterile intr'acolo: ca prin punctual'a implinire a conditiuniloru susu espuse se nu ni se afle nici o cauza, de dupa carea se se traga scólele nostre in proprietatea si netiermuri'ta dispusetiune a statului.

Statutul organicu alu congresului nostru besericescu din Sabiu, contiene dispusetiuni indestulitórie despre organismulu scóleloru nóstre, basatu pe indreptetirea, ce ni-o dà art. de lege IX. din anulu 1868 in privinti'a referintieloru nóstre besericesci si scolarie. — Acestu statutu organicu cu privire la scólele nóstre confesiunali este pentru noi lege analoga intocma cum este legea instructiunei publice in specialu pentru scólele comunali.

E. dar vedemu cà legea de instructiune publica e si pusa deja in viéti'a si prasa, precandu statutu organicu este numai in teoria. Amenarea introducerei lui ni amenintia esistinti'a si sustinerea caracterului confesionalu alu scóleloru nóstre si se póte preusioru causá devenirea acelor'a in potestatea statului, càci vedemu pre inspectorii scóleloru de statu cum si-desvólta cu tóta energia activitatea loru in privinti'a scóleloru, cum citéza pre invetiatorii nostri se li comunice instuctiuni felurite in meritulu invetiamentului, cum culegu si procura date statistice, referitórie la

starea scóleloru nóstre, fora de nici o incurgere ori intrevenire a superioritatii scolastice besericesci.*)

Aceste ne face o ingrigire mare cà déca nu voru nisui barbatii nostri de incredere, — catu mai curundu a intreprinde tóte mesurile cuvintióse pentru solicitarea catu mai urginte a santiunarii statutului organicu alu congresului nostru besericescu din Sabiu: — si nu voru nisui dicu, catu mai curundu de a se pune in vigóre dispusetiunile referitorie la administratiune si esercitarea dreptului de autonomia asupra scóleloru nostre, mi-e téma cà nu preste multu timp, rezultatulu activitatii incepute deja din partea Inspectoriloru de statu peste tóte scólele din tíera, va fi acél'a, cà cea mai mare parte — si cu mica esceptiune — scólele nóstre confesiunale, voru deveni neconditiatu in potestatea statului, va se dica, se voru preface candu un'a candu alt'a, totu mereuasi dar de siguru in scóle comunali, pendinte de statu, si atunci dispunerea si administratiunea fiindu absoluta in partea statului; clerulu si noi vomu fi eschisi pentru totu deun'a dela amesteculu organicu si dispusetiunile aceluia pentru noi este „nula“ si noi lu vomu potè pune cu tota modesti'a „ad acta“ intre actele nóstre sinodale: dar se ne feréscu bunulu Ddieu de asia ceva se nu se intimple, càci de sar' intimplá, dieu nu seiu, déca din fatalitatea acésta eventuala, nu ar urmá si acelu tristu evenimentu, ca in scurtu timpu se ni perdemu tóta inriurinti'a si totu dreptulu de dispunere chiaru si cu beseric'a nóstra si trebile ei.

Déca tragemu in paralela situatiunea poporului nostru, adeca starea lui materiala deplorabila, indiferentismulu si lasitatea ce-o manifesta din nepriceperea sa catra scólele sale; apoi abstragandu dela aceste, déca privimu la neasemenarile, conflictele, si preste totu discordiele esistente intre preotimea si invetiatorii nostri, impreunate cu disordinile cele mai dificulte; si in fine déca consideramu nitielu si subsistinti'a precaria, dotatiunea debila, platuti'a necorespondiatória si neproportiunata ale bietiloru invetiatorii. Déca dicu, tóte aceste crucisii curmedisii le cumpenimu bine si diametralu cu conditiunile deobligatórie si precise in Articululu XXXVIII. alu mentiunatei legi; se ni punemu intrebarea insine: óre — pelanga tóta straduinti'a nóstra — fi-vomu in stare

*) Respectivii dni inspectorii — cu putiena esceptiune — sunt mai pretotindine de acei individi, cari catu dupa nationalitatea asia si dupa confesiunea loru nu potu fi partinitorii causeroru si principiiloru nóstre confesiunali.

noi a implini acele conditii si stricte ale legii? si anume: a edificá cu mijloce proprii scóle de categoria prescisa. a stabili pe sém'a invetiatoriloru dotatiuni si emoluminte corespundátorie recerintieloru necuitabile ale timpului presinte spre a li ameliorá invetiatoriloru nostri o esistencia si puse-tiune mai buna. ca se li placa viétia. éra nu se se amarésca si îmbaznédia de ea: se aibe voia si rivna catra chiamarea loru cea nobila si prin diligentia se producea fruptele dorite si rezultate favorabile inve-tiementului publicu.

Vedu. cá pana acuma ori bine ori reu — cum s'a potutu. clerulu si respective Ierarchia. pe langa tóte crisele si inviniurile. pe langa tóte greumintele si neajunsurile. a facutu de s'a pestratu nevatematu in-dependintia scóleloru nóstre confesiunali: catu inse despre modalitatea si mijlocele întreprindinde pentru evitarea pericului. ce ne amerintia. si peste totu des-pre posibilitatea de a poté sustiené scólele poporali cu caracteru confesiunali: cu parere de reu trebuie se marturisescu. cá eu — cunoscandu situatiunea nóstra. nu sum in stare a ghaci nici pipai aceste modruri. si ar jace fórté in interesulu causei. ca barbatii nostri cei mai espti si luminati. „conducatorií trebeloru nóstre comune.“ se indegeteze calea. ce ne-ar duce catra limanulu mantuirei.

Vlaicoveti, (Banatu) in Iunie 1869.

Onorata Redactiune!

„Un'a credintia. una beserica si una lege“ asia ni striga adeseori coreligiunarii nostri frati serbi la cererea dreptului si antaictatei ce ni se cuvine in proportiune cu nrulu sufletelu 1200: 200. a casa, in beserica si in scóla. Dar' cu modesta seriozitate de multe-ori li-amu interpretatu adeverulu acestei spresiiu colegiale, spunendu-li cá acésta asioma numai atunci va fi cu indestulare audita, déca la aceea s'ar mai adauge si cuventulu „natiunalitate“. —

Dar' ce vei se audi?

Ci ca se nu abusamu de paciintia oo. cetitori le retacemu si grabimu a dechiará: cumu-cá numai dorerea unei anime romane sincere ne-au indemnatu si silitu, se cautamu ster-pirea reului pe calea publicitatii, neavendu nici odata inten-tiunea a vatamá séu a blamá persóne pentru-ca dupa dice-rea latina „inimicus causae, amicus personae“ amu voitu si voimu a fi pururea consecinti in procederea de pana acum, adeca a pestrá fratietatea fatia cu fratii nostri serbi precumu in scóla asia si in beserica.

Privindu oo. cetitorií s. nostra beserica, carea ca o mama prébuna ne strange la s. braciulu ei si cu nectarulu mantuintiei ne impartasiesce, nu ne poturamu luá cutezantia mai de tempuriu de a ne aratá sentiurile ce ne indemnáu

la casigarea unei beserici proprii adeveratu romane*) inse veduramu cá valurile ierarchice — serbe — se vedu a formá nuori fatali pe ceriulu s. nostre beserice, cari mai cu séma se paru a ni amenintia beserica nóstra romana — dreptulu de a ne seversi s. liturgia in limb'a nóstra. — Influi-intia Dlui prot. alu Versietului — sub acaruia mentoria si adi ne aflamu, prin carea dá si mai mare ansa fratiloru nostri serbi spre comiterea abuseriloru si agitariloru nereali-sate in beserica si in scóla — e cu multu mai cunoscuta, decatu se fia de lipsa a se aminti aci. Deci nu atingemu intentiunea de a formá diu beserica nostra romana, serbesca, pentru cá ne îngrozescu urmarile, cumu aru fi: surparea confidintiei reciproce a preotimei si a poporului, carea — preotimei — e incredintata grigi'a si conducerea lui.

Nu amintimu cata dauna s'ar poté casiná besericii nostre, carea atatu de stensu e legata de natiune: ci numai la un'a impregiurare ne restringemu: la „limba“.

In meritulu acest'a agitariu unoru serbi necumpetati trecu indepartatu peste limitatiunea dreptului atatu naturalu catu constatatu, peste marginile intieptiunei si a consci-entiei. Si aceste agitari, care pana acum' erau ascunse sub velulu despoticu alu colocuitoriloru nostri — incepura a violá intra poporu catu mai ciudatu. Pre Episcopií nostri, cari cu devotiune se îngrijescu de turm'a loru incredintata; pre deputatii nostri cu adeveratu sentiu natiunali si zelosi, si pre alti binemeritati barbati a-i nostri ii descriu ca pre msee reactionari, numai pentu cá chiaru si in profundulu infer-nului se baga de a-ni recapatá drepturile usurpate, pentru care romanulu e ziditu, si fara de care nu poté avé neci unu minutu de dulcétia, neci unu minutu de desfetare, cáci lui de ensusi Creatoriulu faptureloru i-este datu: ca cu pasi liberi se pasicsca in pustiulu lunei acesteia. . .

Noi in contra acestoru agitatiuni si in contra urmari-loru loru periculóse — candu neci sinodu, neci congressu natiunali, care au chiamarea de a ne lecuí dorerile si a ne mai linisei neodihna sufletului — nu aflamu mai favaritoriu ramediu si mai apta preservativa; decatu a apelá la zelulu, energi'a si insufletirea escelintiloru si ilustriloru nostri dni Archierei, ca se se indure a luá iniciativ'a in contra acestoru scandalisari, care in scurtu timpu vor poté produce unu macelu infricosiatu de limba si natiunalitate in intiesulu inalteloru principie de dreptate, egalitate si fratietate.

Biserica si scóla nostra au devenitu joculu indeeloru si nu seimu ce va mai fi, déca dupa disolvarea Congresului natiunali serbescu, totu cu acelu resultatu — ca ei se auto-nomisezé — ni-amu infecta sufletele si animile nóstre se voru senti electrisate de eflusulu venimosu alu stepanului nostru din Versietiu.

Din cele premise a pututu vedé On. publicu catu de spectata e limb'a nóstra fatia cu proportiunea susespusa; dar ca la Invierea Dlui nostru Js: Cs: — dupa atatea rogari cate le facuramu Dlui prot. — nu ni se ceti celu putienu Evangeli'a naintea celei'a serbesci, ba déca atatu de cu jele cetesc On. publicu acést'a scire inveninata, i mai spunemu

* Beserica din comun'a nostra ni insufla adencu unu dolu inforatu in anemele nostre prin santel-ei icóne scrise cu lit. slavene.

că la înaltare și Pogorirea Duchului s. nu s'au cetitu nici macar „Simbolulu Credintiei“ romanesce; ba serbandu noi Patronimea s. nostre beserici in diu'a de 23. Ap. in aceeași di sér'a la inseratu au asistatu o parte insemnata dintre straini — óspeti, — cari dusera cu sine mai multu nesce suveniri alterarie; decatu suveniri placute.

Déca acestoru abuzuri nu se va poté pune capetu, de securu va resultá demoralizare și relacsare, éra neci candu cultura și desvoltare spre unu venitoriu mai splendidu. Credemu ca nimene va aserá, că in acésta vale a cremiloru, fia catu de pseudo-intieptu, cumu-cá omulu, va vietiu conformu sublimei chiamari fara de limba, dreptu și libertate.

Ne veti întrebá i. e. ca tóte suntu aceste incercari reu-tatióse, ce le-au comisu serbii fatia cu colocuitorii de aici romani? Vi respundemu: că spaciulu si tempulu nu ni permite a le însirá tóte; ci ca si mai bine se ve convingeti, mai lasamu se urmeze anca unu faptu lamentariu ce esi din puterea Présant. Dnu Episcopu alu Versietiuului:

Cu ocașiunea serbarii Patronului bes. a celebratu parintele nostru gr. or. rom. A. Ivacicoviciu, carele spre mangai-are nostra in rogatiunea pentru Episcopi a amintitu numele Présantie Sale D. Episcopu Ioanu alu Caransebesiu-lui, si éta nefericitulu preotu cu unu cuventu si-castigá pe 3. septemani locu de recreatiune in manastirea Mesiciului, fiindu pe langa acei'a amenintiatu cu raderea barbei. —

Pana aci trataramu despre limb'a si anume de folosint'a ei in beserica; acum' se trecemu la scóla, unde pruncii nostri trebuie de mici se se deprinda in religiune, se invetie a fi ómeni bunii, blandi si crestini adevirati.

Noi ca cei ce ne tienemu competinti a dejudecá cum se trateze religiunea și peste totu cele lalte obiepte de invetiamentu spre crescerea buna a prunciloru nostri asicdiate, nu putemu trece cu vederea si a nu ne esprimá cu parerea de reu: că de 3. ani esamene in scól'a nostra nu s'au tienutu. Dintre 125 de prunci apti de scóla sunt numai 50 in calitate de invetiaeci, pana candu cei 7 de serbi umbla cu serguintia, despre ce invetiatoriulu are totu la 1/2 de anu a relatiuná *).

Aci mai punemu anca o întrebare: pentru ce e popo- rulu nostru asia de inapoiatu in cultura! Capetandu dreptulu de a-si redicá scoli proprii anca su Josif alu II. amu speratu o crescere si o formare a omului (intelectuala) cu multu mai practica; si deca religiunea prin concepte religióse are se sedéca in anemele eleviloru simburile bunului; déca ea are se întarésca pre elevi in credintia in iubire catra pa- rinti; déca are se-ii faca cunoscuti cu beserica; si déca are a susceté in ei acea schintéua divina, carea se le fia con- ducatória in pericle si in rataciri, atuncea trebuie se propuna in limb'a lor si nu in limba straina; deci cugetati! cu cata greutate trebuie se se lupte pruncuții nostri cei teneri fara de neci unu succesu.

Aceste voiramu a le aduce la cunoscint'a o. publicu, ca se véda, se intieléga si se se convinga despre starea ro-

* Buna séma invetiatoriulu trebuie se faca relatiune buna, care a unulu, ce pórtá plugulu de córne si arare ori e in óra de prélegere, au fostu indemnatu de Inspect. scol. se nu si sparga capulu, ti dicemu: Invet. buna luare aminte adi mane...! (?)

maniloru cea deplorabile din comun'a nostra. — Ce ne mai remane imbucuratori este, că sperandu cumuca sórtea nostra va devini in man'a unui suveramu romanu inzestratu cu spi- ritu cultu, cu o anima nobila si binefacatória, carele de si- guru va luá initiativa corectiva intru conducerea turmei lui incredintiate dela Cs. pre carele lu si asteptamu cu braciile deschise orandu-i din anima romana reusare; éra credin- tiosiloru nostri colocuitori serbi li mai dicemu anca odata cu S. Pavelu „Fia graiurile vóstre totu deuna ca si cu sare preserate; dreptu-aceia bine socotiti, cum trebuie fiacarui se respundeti.“

Mai multi romani din Vlaicoveti.

Cererea locuitoriloru romani din Sigetulu-Marmatiei in privint'a demisiunei de sub iurisdictione diesesci gr. cat. a Muncaciulu, adresata episcopului de Muncaci.

Presantite Domnule Episcop!

Subscriii cetatieni d'in Sigetu in Maramuresiu ca po- porenii ai beserice gr. cat. de nationalitate romana in nu- mele nostru, alu mueriloru si prunciloru nostri venimu cu profunda veneratiune a ve susterne umilit'a rogare ca se ve indurati gratiosu a ne dispensá si absolve de su iurisdictione dicecesi muncaciene pre noi, pre sociele si pruncii nostri, deodata se ve indurati a ne dá despre acestu actu docu- mentulu absoluturiu.

Suntemu necesitati spre substernerea supliciei presente si indemnati spre a ne rumpe de unirea cu beserica cat., prin violent'a vatemare a drepturiloru nostre si prin sufe- rintiele suportate, care in contínuu se potenciédia, prin scan- dalele ce cu tóta ocașiunea si in tóte dílele se renoiescu.

De candu s'a infintiatu episcopi'a de Gherla, necur- matu amu petitiunatu ca: Parochi'a Sigetului, pre basea pluralitatii romane, se se dechiare de romanesca „si ca atare“ se vina sub iurisdictione episcopésca romana Gherlana.

Intru acea ambele nostre rugaminti fusera neconside- rate si refutate la scaunulu eppescu gr. cat. de Muncaci, la fost'a locutiintia a terei, la ministeriu, la nunciulu apos- tolicu si la maiestatea sa imperatulu, cu tóte că:

1. Noi romanii formamu majoritate in parochi'a Sigetului.
2. Ca majoritate, si mai posesiunati conferimu la do- tarea parocului in proportiune mai insemnata.
3. Beserica si cas'a parochiala este radicata prin noi si prin romanimea comitatului.
4. Sigetulu d'in inceputu a fostu parochia romana si sca- unulu episcopului si vicariulu romanescu.

De la refusarea petitiunei nostre si sórtea nostra deveni mai deploravera: pentru că.

1. D'in beserica edificata cu sudore romanésca, limb'a romana mai de totulu este eschisa, si in locu-i in contr'a vointiei si protestarei d'in parte-ne, s'a veritu cea rusésca.
2. In scól'a nóstra spre inpedecarea progresului s'a introdusu limb'a rusésca, ca obligatória.

3. În contra voinței și protestarei noastre funcțiunii pofite besericesei s'au seversitu eschisivu în limb'a ruséscă; rusesce ni s'au îngropatu membrii repausati ai familielor noastre, rusesce s'a îngropatu între acești-a și de curendu repausatulu vicariu gr. cat., carele în tempu de 50. ani funcționase ca atare și totodata parocu alu comunității bes. gr. cat. d'în Sighetu.

4. Ceremoniele besericesei, la cari d'în pruncia eramu detati, s'au delaturatu, și în loculu loru s'au introdusu alte ceremonie straine, necunoscuté și neprimite.

5. Ne-au insultatu publice cantorii, și nu s'au sfîitu în diu'a pasceloră a întrebuintiă potere fisica tunandu în coste pre unu studînte, care pe basea usului începuse a cetî „apostolulu” romanescé.

6. Căndu repausatulu parochu D. vicariu romanu Petru Andercu pentru debilitatea corporala fu necesitatu a cere capelanu, s'a denumitu unulu, care unu cuventu nu seie romanescé, și care nici în tempu de 15 ani nu invetiă a pronunțiă curatu 5—6 cuvînte romanescé.

7. Sunt mai multi ani de căndu nu avemu cine se ne marturiséscă morbesii cei cari nu posedu limb'a unгурéscă mai multi din ei repausara fara a fi fostu proveđiuti cu ultim'a mangaiare a credinței.

8. Sunt mai multi ani de căndu nu avemu cine se ne tiena în dominece și în serbatori servitiulu Ddiecescu și învetiatura în limb'a nostra romana.

9. Cartile nostre de rogatiuni și cantarele din beserica au disparutu fara de urma, în catu cantorulu nostru numai ataf'a canta romanescé cătu seie fara carte.

10. M. O. D. Capelanu Siuba Mihály schimosescé limb'a nostra întru atātu, cătu mai multi d'între subserisii pentru încungiuarea scandalulu publicu fure siliti a remané afara din beserica, că-ci e cu neputința a ascultă fara scandalisare cum se roga O. D. Capelanu pentru „Pecatele lui Ddieu” cum coneredé „Satanei” pre credintiosii sei, cum rostescé cuvînte necuviose, cari nu în beserica dar' nici pre strade nu se potu ascultă fara indignatiune, cum însusiesce lui Ddieu predicate de acelea, pentru cari ori cine ar' cere satisfacere. — Tote aceste inse susu disulu D. Capelanu le comite nu d'în propusu, dar' din necunoscința limbei.

Multi înca, forte multe amu poté produce, dar' fia aceste destule spre documentarea importanței rogamîntei nostre. destulu de evidente ca se ve convingeti s. vostra cămea amaratiunea nostra a devenitu la extreme, și cumca nu fara ansa ne amu otaritu a ne despartî de beserica gr. catolica. Pasulu acestu-a ni au fostu refugiulu celu din urma ca se ne aparamu și pastramu limb'a, de care ne alipimu mai virtosu ca de viétia, și singuralu modu ca se ne abatemu de la abisulu catra care eramu rapiti prin giurstarile vitrege moderné.

Pe basea celoru produse umilit'a nostra rogamînte numai întru ace'a se concentrédia ca: se ve îndurati a ne absolve pre noi, împreuna cu familiile nostre de su juridictiunea diecesei gr. cat. de Muncaciú și a ni edă documentulu dimisorialu.

Cari pre langa umilit'a espresiune a profundei nostre veneratiuni amu remasu în Sighetulu Maramuresiului, 10. Iuniu 1869.

A Santiei Vostre sierbi umiliti:

(Urmedia 120 de subscrieri ale fruntasilorú poporeni romani d'în Sighetu.)
(d. Fed.)

VARIETATI.

* Comitatulu Aradului prin reprezentatiunea ei la propunerea dlui I. P. Deseanu a solicitatu la guvernulu promulgarea statutulu organicu besericescu. (Din fonte seceturu suntemu informati, că publicarea se va face catu de curundu.)

× D. Elia Macelariu presiedintele banței generale de ascuratiune „Transilvani'a” insocitu de d. Visariunu Romanu inspectoriulu banței, caletorescu prin Ungari'a și Banatu cu scopulu de a estinde acelu institutu și preste aceste tienuturi, a denumi organele necesarie și a face tóta organizarea delipsa. De presinte petrecu de vr'o cateva dile în orasiulu nostru Resultatele caletoriei DDSale suntu fôrte imbucuratorie; în totu loculu se facu subscriptiuni numeróse de actiuni, în catu dupa rentórcerea Dloru Sale, banc'a avendu distribuite recerutele 2000 actiuni, va poté indata se deschida și alu doile ramu de ascurantiã: alu vietici. — Atragemu atentiunea Romaniloru la acestu institutu, care ne apromite atate folóse pentru viitoriu, și care este condusu de atari barbati, însufletiti de binele poporulu romanu. nimene n'are astadi mai mare trebuintia de institutu banali, de catu Romanulu. —

* Unu teologu absolutu de Aradu, fû chiamatu prin telegramu pe 9. Juliu st. n. la Lugosiu pentru primirea tainéi preotiei dela Episcopulu pr. cat. Nu atingemtu acést'a, pentru ca dóra se ne tenguimtu de perdere, ataf'a observare avemu, că dupa cum scimtu, s'a consacratu de preotu înainte de ce a-si documentatá trecerea în aceea-si confesiune prin atestatulu martoriloru.

Nr. 157—1869.

ANUNCIU.

Conformu conclusulu adusu în siedinti'a II. a adunarei generale a asociatiunei transilvane tienuta la Gherl'a în 26/14 Augustu 1868 p. XXXII. adunarea generala a asociatiunei transilvane pentru anulu curinte 1869 se va tiené la SIOMCUTA, și anume siedinti'a I. în 10. Augustu, ér' siedinti'a II. în 11. Augustu a. e. dupa calendariulu gregorianu (nou).

Ceea ce prin acést'a în sensulu §§ loru 21 și 25 din statutele asociatiunei se aduce la cunoscința publica cu acea adaugere, cumca în numit'a adunare numai acelorú disertatiuni li se va puté da ordine pentru cetire, care conformu programulu statoritu, se voru trimite de timpuriu din partea resp. domni diserenti, la comitetulu asociatiunei transilvane.

Sibiú în 8. Iuniu 1869.

Dela presidiulu asociatiunei transilvane pentru literatur'a și cultur'a poporulu romanu.

Ianc Hania mp.,
vicepresiedinte.

I. V. Rusu mp.,
secret. II.

Pentru redactiune: **Gustante Gurbanu.**